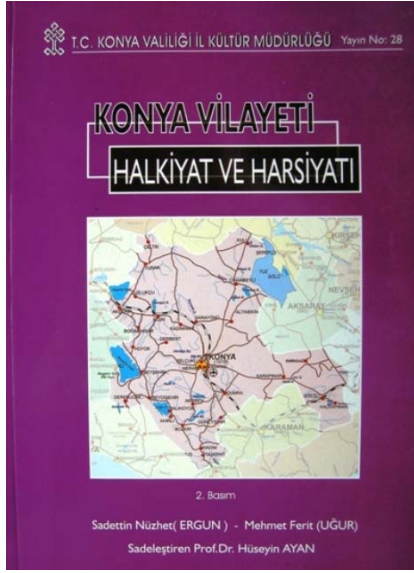

**SADETTİN NÜZHET (ERGUN)-MEHMET FERİT (UĞUR):
KONYA VİLAYETİ HALKİYAT VE HARSİYATI***

Halil İbrahim ŞAHİN**

Sadettin Nüzhet Ergun, hem sözlü edebiyatla hem de yazılı edebiyatla ilgilenmiş, bu alanlarda edebiyat tarihimiz için bugün de değerini korumakta olan değerli çalışmalar yapmış bir araştırmacıdır.

Özellikle Tekke-Tasavvuf Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı ile ilgili olarak hazırladığı çalışmalar dikkatleri çekmektedir. Bir edebiyat tarihçisi olarak tanınan Sadettin Nüzhet, M. Fuat Köprülü'nün yaptığı gibi, Türk edebiyatı tarihinde yazılı edebiyatın yanı sıra sözlü edebiyatın da var olduğunu kabul etmiş ve sözlü edebiyat ürünlerini hem ulusal hem de yerel araştırmalara konu etmiştir. İlk olarak 1926 yılında basılan ve Hüseyin Ayan tarafından sadeleştirilerek tekrar 2002 yılında yayımlanan "*Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyati*" adlı eser de Sadettin Nüzhet'in, Konya ilinin özellikle halk edebiyatı ürünlerine yer verdiği bir kitabıdır. Bu kitap, geçmişten günümüze

* Sadettin Nüzhet (ERGUN)-Mehmet Ferit (UĞUR), Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyati, Sadeleştiren: Hüseyin AYAN, Konya Valiliği Kültür Müdürlüğü Yay., Konya 2002, 377 s.

** Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arş. Gör.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mehmet Halit Bayrı, M. Fuat Köprülü ve Saim Sakaoğlu gibi pek çok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Özellikle Saim Sakaoğlu'nun bu kitapla ilgili önemli çalışmaları vardır.

1926 tarihli bu kitap, aslında Cumhuriyet döneminde folklor araştırmalarına gösterilen ilginin de bir yansımasıdır. Türkiye'de folklorun bir bilim dalı olarak kabul edildiği ve bu yöndeki çalışmaların bireysel ve kurumsal anlamda artmaya başladığı bir dönemde Sadettin Nüzhet ve Mehmet Ferit, Konya'dan kendi tabiriyle; “*saz ve kalem şairleri*”nin şiirlerini, atasözlerini, bilmeceleri, manileri, türküleri vb. derlemişler ve yayımlamışlardır. Kitabın “Başlangıç” kısmında “*Bir halkın, bir milletin halk kitleleri, aşağı tabakaları içine girildiği, karışıldığı zaman o halkın, o milletin resmi bir şekilde görülen edebiyat, mûsiki, tarih, hukuk, ahlâki ve davranış vs.den başka şiirlerine, sözlerine, sazlarına, hikâyelerine, âdetlerine rastlanır ki bunların tamamına “Halkiyât = Folklor” adı verilir*” (s. 7) şeklindeki ifadeler hem Ergun'un hem de Uğur'un Ziya Gökalp'in folklorla ilgili görüşlerinin takipçileri olduklarını gösteriyor. Yine aynı kısımda yazarların diğer cümleleri de halk kültürünün neden önemli olduğunu, halk kültürü ürünlerinin neden toplanması gerektiğini ve bu toplanan malzemenin ne işe yarayacağı konularına ayrılmıştır.

Hüseyin Ayan, kitabın 2002 tarihli baskısına yazdığı “ÖN SÖZ”de “Merhum Sadettin Nüzhet (Ergun) ve Mehmet Ferit Beyler, eseri Cumhuriyetin ilk yıllarındaki yazı dilimizle kaleme almışlardır. Geçen 70-75 yılda Türkçemizdeki gelişmeler ve alfabe değişikliği, kitaptan faydalananların sayısını artırmak için bazı kısımlardaki ifadelerin sadeleştirilmesini gerektirmiştir.” (s. 6) diyerek kitapta yapılan sadeleştirmenin nedenini açıklar. Hüseyin Ayan ayrıca kitaptaki bazı Farsça ve Arapça şiirleri Türkçe'ye çevirerek çalışmaya bir sözlük de eklemiştir.

Eser, on bölümden oluşmaktadır. “*Konya İli Şairleri*” adını taşıyan ilk bölümde alfabetik bir sıra ile 101 şaire yer verilmiştir. Şairlerin hayatları, şairlikleri, mahlasları ve şiirlerinden örneklerin yer aldığı bu kısımda belki de en büyük eksiklik bu şairler hakkında verilen bilgilerin nereden veya kimlerden alındığının belirtilmemiş olmasıdır. Buna rağmen birinci bölümde Sadettin Nüzhet, şu'ara tezkirelerinde olduğu gibi hem şairi hem de bu şairlerin bazı şiirlerini tanıtmıştır. Buradaki şairlerin biyografilerine ve şiirlerine baktığımızda, bunların toplumun değişik kesimlerine ait olduğu görülür. Mesela medrese eğitimi almış, Divan şiiri üslubundan etkilenmiş veya Divan şiiri tarzında şiirler yazan kişilerin yanı sıra okuma yazma bilmeyen, şiirlerini sözlü ortamda oluşturmuş kişiler de vardır. Bu durumu şairlerin örnek olarak verilen şiirlerinde

de görmek mümkündür. Destan, koşma, divan, semai, kalenderî, gazel, tercî-i bend, rubai tarzında şiir örnekleriyle birlikte Mevlana'nın Mesnevîsi'nden parçalar ve daha başka şiirler, kitabın en hacimli bölümü olan birinci bölümde yer almaktadır.

Kitabın “*Manî*” başlıklı ikinci bölümünde öncelikle mani hakkında teorik bilgiler, daha sonra ise 345 adet mani metnine yer verilmiştir. Bu bölüm, çok sayıdaki mani metninin yanı sıra, manilerin icra ortamı hakkında verilen bilgilerle de dikkat çekmektedir. Âşıklar arasında mani geleneği ve manilerin Hıdırellez kutlamalarındaki fonksiyonu gibi genel bilgilerden sonra, manilerin kış gecelerinde kadınlar arasında oynanan oyunlarda ve fal açmadaki kullanım şekilleri de aktarılmıştır.

Konya ninnileri, çalışmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır. Ninnilerin kendilerine has bir ezgisinin olduğunu, çocukları uyutmak için ve pek çok konuda söylendiğini belirten yazar, bu bölüme 60 ninni metnini almıştır. Türkülerin bulunduğu dördüncü bölümde tıpkı daha önceki bölümlerde olduğu gibi öncelikle türkülerin ezgisi, şekil özellikleri ve icra ortamı hakkındaki bilgileri görmekteyiz. Türkü metinlerine bakıldığında ise bunların hem anonim karakterli hem de söyleyeni belli bazı şiirler olduğunu söylemek mümkündür. Türkülerden sonra Konya ağıtlarına beşinci bölümde yer verilmiştir. Ağıtın sadece ölüm konulu şiirler olmadığını söyleyen Ergun ve Uğur, ayrılık ve gurbet gibi konuları işleyen bazı şiirlerin de ağıt olabileceğini ve bu nedenle bu kelimenin daha kapsamlı kullanılması gerektiğini ileri sürerler. Eski Yunan ve Roma kültürlerinden başlayarak Avrupa’da ağıtın gelişimi, daha sonra ise yazılı edebiyat, sözlü edebiyat ayrımı yapılmaksızın Türk edebiyatında ağıt türünün oluşumu ve gelişimi değerlendirilerek ağıt metinleri sıralanmıştır.

Bilmecelerin özellikle sorulma şekillerinden hareketle tanımlandığı altıncı bölümde, bilmece türü üzerine geniş açıklamalar bulunmaktadır. Bu bölümde, bilmecelerin Divan edebiyatında lûgaz ve muamma isimleriyle yer aldığı, yazarın kendi ifadeleriyle “*omuzlarında asılı, kılıflı sazlarıyla curalarıyla diyar diyar gezerek kahvelerde, halk ve âyan meclislerinde divanlar, koşmalar, kalenderîler, semâîler okuyan, hikâye nakleden âşıklarımız*”ın kahvehanelerin duvarlarına muamma asmakla övündükleri, İslâm hukukunda bilmecelerin değeri, çocuklar arasında da bilmece sormanın ve cevaplamanın çok yaygın olduğu ayrıntılarıyla aktarılmış, bilmecelerin hem eğlencede hem de eğitimde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Verilen 133 bilmece arasında anonim nitelikli bilmecelerle birlikte, âşıklara ait muammalar da vardır.

Kitabın oldukça hacimli bölümlerinden birisi olan yedinci bölümde atasözleri, tekerlemeler ve bazı tabirler yer almaktadır. Sadettin Nüzhet'in Avrupa ansiklopedilerindeki atasözü tanımlarına yer vererek başladığı bu kısımda, hem Avrupa'da hem de Türkiye'de atasözü (darb-ı mesel) kelimesinin anlam dünyası ele alınmıştır. Yazarın bu yaklaşımı, “*darb-ı mesel*” sözünün hem günlük dilde hem de bilim dilindeki kullanım şekillerini ortaya koyduğu gibi atasözlerine bilimsel bir bakış sergilediğini de göstermektedir. Hüseyin Ayan'ın Latin Alfabesine göre sıraladığı 2027 atasözünün bu bölümünde yer alması bu bölümün büyük bir emekle hazırlandığını gösterir niteliktedir. Bu bölümde ayrıca halk arasında yaygın tabirler de hem izahlarıyla hem de metinleriyle yer almıştır. Halk edebiyatı türlerinden tekerlemeler de Sadettin Nüzhet'in kendine özgü tanımlarıyla ve bazı örnek metinlerle yedinci bölüme dahil edilmiştir.

“Kinayeler” adını taşıyan sekizinci bölüm, “*eli uzun*”, “*boş boğaz*”, “*kulağı delik*”, “*gözü kara*” gibi halk arasında fazlaca kullanılan bazı ifadelerle ayrılmıştır.

Günümüzde halk edebiyatı araştırmalarında alkış-kargış veya dua-beddua olarak adlandırılan metinler, bu kitabın dokuzuncu bölümünde “*Dilekler-İlençler*” olarak isimlendirilmiştir. Bugün artık unutulmuş kullanımdan kalkan pek çok alkış ve kargışın metnine yer veren Sadettin Nüzhet ve Mehmet Ferit, bu türlerin kullanım alanları üzerine önemli bilgiler vermişlerdir.

Türk adlarının yanlış birtakım düşüncelerle yavaş yavaş terk edildiğini, bu adların zamanla unutulmaya başladığını söyleyen Sadettin Nüzhet, kitabın son bölümü olan onuncu bölümü “*Türk Adları*”na ayırmıştır. Kadın ve erkeklere verilen adlar olmak üzere ikili bir tasnif içinde pek çok isim bu kısımda sıralanmıştır. Eser, “*Sözlük*” bölümü ve kitabın yazarları hakkında verilen bilgilerle sona ermektedir.

Bölümlerini tanıtmaya çalıştığımız bu kitaba bugün baktığımızda sıradan bir derleme kitabı diyebiliriz, ancak halk kültürü araştırmalarının Türkiye'de daha yeni yeni tanınmaya başladığı bir dönemde hazırlanmış olmasıyla takdire değer bir çalışmadır. Hem yazılı hem de sözlü ortama ait bilgi ve metinleri içeren bu çalışma, günümüzdeki kültür araştırmalarına kaynaklık edebilecek niteliktedir. Türk edebiyatının çeşitli alanlarında başarılı eserler hazırlamış olan Sadettin Nüzhet Ergun'un ve Mehmet Ferit Uğur'un Konya folkloru ve kültürüyle ilgili bu çalışmaları, Hüseyin Ayan tarafından yıllar sonra yeniden yayımlanarak araştırmacıların dikkatlerine sunulmuştur.